

Dvižodžiai statybos terminai su sudurtiniu būdvardžiu išreikštu šalutiniu dėmeniu

LINA RUTKIENĖ

Lietuvių kalbos institutas

ORCID id: <https://0000-0001-6661-3115>

ANOTACIJA

Sudurtiniai būdvardžiai nevienodai plačiai vartojami skirtingų sričių terminijoje. Statybos srityje, kaip rodo kiekybiniai duomenys, jais gana dažnai pasiremiama kuriant rūšinius dvižodžius terminus. Straipsnyje aptariamas XX–XXI a. sudurtinių būdvardžių kaip terminologinių atributų santykis su pagrindiniu dvižodžių statybos terminų dėmeniu pagal reiškiamą mintį – nustatomos leksinės–santykinės sudurtinių būdvardžių reikšmės. Taip pat apžvelgiama darybinė šių būdvardžių struktūra, kuria šios reikšmės realizuojamos. Tyrimas parodė, kad iš viso šalutiniais statybos terminų dėmenimis einantiems sudurtiniams būdvardžiams yra būdinga 12 leksinių–santykinių reikšmių, o jie padaromi pagal 10 darybos tipų. Daugiausia statybos terminijoje vartojama sudurtinių būdvardžių, kuriais nurodoma pagrindiniu dėmeniu žymimo denotato išskiriamoji ypatybė pagal sandarą, formos ypatybė, išskiriamosios tvirtinimo detalės dalis ir išskiriamoji detalė.

ESMINIAI ŽODŽIAI: darybinė struktūra, dvižodis terminas, leksinė–santykinė reikšmė, statyba, sudurtinis būdvardis, šalutinis termino dėmuo.

ABSTRACT

The scope of using compound adjectives in the terminology of different fields is uneven. As illustrated by quantitative data, they are rather widely used in coining specific two-word terms in the field of construction. The article discusses the relations between the twentieth–twenty-first-century compound adjectives as terminological attributes and the main component of two-word construction terms in respect of the idea conveyed by them: the lexical-relational meanings of compound adjectives are identified. Their word-formation structure, through which the meanings are conveyed, is reviewed as well. The study revealed that twelve lexical-relational meanings are inherent in the compound adjectives used as secondary components of construction terms, and they are formed under ten word-formation patterns. Construction terminology is dominated by compound adjectives designating the distinctive feature of the denotatum expressed by the

main component in terms of composition, a property of form, a part of the distinctive fastener, and the distinctive part.

KEYWORDS: word-formation structure, two-word term, lexical-relational meaning, construction, compound adjective, secondary component.

IVADAS

Įvairių mokslo sričių terminų sistemose vyrauja pastovieji sąvokų pavadinimai iš kelių žodžių, t. y. sudėtiniai, arba keliažodžiai, terminai, kurie, kaip ir vienažodžiai, atlieka nominacinę funkciją ir įtraukia įvardijamą dalyką į sudėtingą tam tikros mokslo srities terminų sistemą. Mokslininkės Melania Cabezas-García ir Pamela Faber rašo, kad keliažodžiai terminai yra pagrindinis būdas, kuriuo lingvistiškai išreiškiamos specialiųjų sričių sąvokos (Cabezas-García, Faber 2017). Begoña Montero, taip pat teigianti, kad labai dažnai viena mokslinė sąvoka išreiškiama ne vienažodžiais, o sudėtiniais terminais, atkreipia dėmesį, kad sudėtinio termino branduolys (t. y. pagrindinis dėmuo), kuriuo eina daiktavardis, paprastai neturėtų būti modifikuojamas daugiau kaip trimis modifikatoriais¹. Sudėtinis terminas turėtų būti toks, kad būtų aiškūs semantiniai žodžių ryšiai. Šiais terminais turi būti perteikiama logiška, aiški, tiksli ir glausta informacija skaitytojui (Montero 1996: 68–69). Sudėtinių terminų aktualumą galima paaiškinti poreikiu sąvoką įvardyti kuo tiksliau ir konkrečiau, kartu vienu leksiniu vienetu išlaikant didelę informacijos koncentraciją. Tikriausiai galima teigti, kad sudėtiniai terminai yra vienas iš labiausių besiplečiančių leksikos sluoksnių, ir tai pirmiausia susiję su intensyvia mokslo raida. Kaip tvirtina Tatjana Grigorjeva ir Aistė Andriušytė, „mokslinių žinių kiekis padvigubėja kas 10–15 metų“ (Grigorjeva, Andriušytė 2015: 11). Vadinasi, naujoms žinioms įvardyti dažnai prireikia ir daug naujų terminų. Sudėtiniai terminai formos požiūriu yra labai įvairūs² ir gali būti tiriami įvairiais aspektais. Kazimiero Gaivenio tvirtinimu, „[D]abartinėje lietuvių kalboje daugiausia vartojama iš dviejų dėmenų sudarytų sudėtinių terminų, kurių didžiąją dalį sudaro rūšiniai terminai“ (Gaivenis 2014 [1975]: 94).

1 Lietuvių kalbotyroje įprastesni apibrėžimo, apibrėžiamojo dėmens, o ne modifikavimo, modifikuojamojo dėmens ar modifikatoriaus terminai, dažni anglakalbėje literatūroje. Tačiau kai kuriuose darbuose galima aptikti ir pastaruosius (pvz., žr. Džežulskienė 2010).

2 Kaip rašo K. Gaivenis, „[T]erminų žodynuose ir standartuose ilgiausi sudėtiniai terminai – septynžodžiai. Moksliniuose tekstuose pasitaiko dar ilgesnių, vadinamųjų aprašomųjų sudėtinių terminų“ (Gaivenis 2002: 17). Apie terminologo nustatytus sudėtinių terminų tipus žr. Gaivenis 2014 [1968].

Daugėjant sudėtinių terminų, daugėja ir jų tyrimų. XX a. antrojoje pusėje (1975 m.) K. Gaivenis rašo, kad lietuvių kalbos „sudėtiniais terminais iki šiol mažai kas domėjosi, nors įvairių mokslo sričių žodynuose jie sudaro didesniąją visų terminų dalį“ (Gaivenis 2014 [1975]: 61). Minimuoju laikotarpiu sudėtinius terminus daugiausia tyrė būtent šis terminologas. XXI a. sudėtiniai terminai jau tampa nemažos dalies lietuvių terminologų ir kitų kalbininkų tyrimų objektu. Šiuos terminus mokslininkai nagrinėja įvairiais aspektais ir remiasi įvairių sričių empirine medžiaga. Pavyzdžiui, Gintautas Akelaitis (2008) tyrė sudėtinių terminų struktūrinius, o Albinas Drukteinis (2011) – sintaksinius modelius. Jolanta Gaivenytė-Butler (2010) analizavo fizikos sudėtinių terminų sinonimijos klausimus. Alvydas Umbrasas (2010) monografijoje nagrinėjo teisės sudėtinių terminų dėmenų ryšius ir raišką. Palmira Zemlevičiūtė (2021) gilinasi į dvižodžius medicinos srities pavadinimus su pagrindiniu dėmeniu *liga*. Pastaraisiais metais itin padaugėjo gretinamųjų lietuvių kalbos ir kitų kalbų (dažniausiai anglų kalbos) sudėtinių terminų tyrimų. Minėtinios Violetos Janulevičienės ir Sigitos Rackevičienės (2009), Laimutės Kitkauskienės (2009), Juditos Džežulskienės (2010), Nijolės Litevkienės (2015) publikacijos. Užsienio kalbotyroje mokslininkų dėmesys krypta į automatinį sudėtinių terminų atpažinimą, jų vertimo problemas, sudėtinio termino ir tekstinės frazės skirtumus.

Šiame straipsnyje pasirenkama aptarti vieno labiausiai paplitusių sudėtinių terminų tipų – dvižodžių derinamųjų (atributinių) junginių – vieną pogrupį – terminus, kurių šalutinis dėmuo išreikštas sudurtiniu būdvardžiu. Empirinė straipsnio medžiaga – XX–XXI a. savakilmiai ir hibridiniai sudurtiniai būdvardžiai, einantys dvižodžių statybos terminų šalutiniais dėmenimis. Pažymėtina, kad skaitytuose statybos srities tekstuose nerasta nė vieno sudurtinio būdvardžio su abiem skolintais sandais – visi aptariami būdvardžiai yra funkcionuojantys tik lietuvių kalbos statybos terminijoje ir dūrybos veiksmas yra įvykęs lietuvių kalboje. Toks, atrodytų, siauras objektas pasirinktas atsižvelgiant į kiekybinius duomenis – nustatyta, kad, atliekant statybos sąvokų nominaciją, terminologiniais atributais sudurtiniai būdvardžiai tampa gana dažnai. Vien *Statybos terminų žodyne* (2002) tokių terminų rasta 542. Iš viso terminai rinkti iš 55 šaltinių (žodynų, mokomųjų knygų, vadovėlių, statybos žinytų, monografijų, paskaitų konspektų, straipsnių rinkinių), surinkti 635 nesikartojantys vienetai – atskiri dvižodžiai terminai su sudurtiniu būdvardžiu išreikštu šalutiniu dėmeniu.

Renkant medžiagą, buvo planuojama gilintis tik į sudurtinius būdvardžius, nepaisant jų santykio su pagrindiniu – daiktavardiniu – dėmeniu. Tačiau tokia nuo daiktavardžio atsietų sudurtinių būdvardžių terminologinė analizė būtų abejotina, nes būdvardis, einantis sudėtinio termino šalutiniu dėmeniu, netenka savo savarankiškumo: būdamas termino sudėtinė dalis, jis kartu su pagrindiniu dėmeniu žymi tam tikrą – vieną – apibrėžtą mokslinę sąvoką. Taigi, atskirti būdvardžių nuo daiktavardžių ir nagrinėti jų atskirai neišeitų. Tačiau, ir žymėdami vieną sąvoką, dvižodžiai terminai išlieka skaidūs sintaksiškai, tiek pagal reiškiamą mintį. „Jų pažyminiai gali įvairiais požūriais apibūdinti pagrindinį dėmenį“, – teigia K. Gaivenis (Gaivenis 2014 [1975]: 70).

Rengiant šį straipsnį išsikeltas tikslas – terminologiniu aspektu aptarti sudurtinį būdvardį, einantį dvižodžių statybos terminų šalutiniu dėmeniu. Pirmiausia siekiama išnagrinėti sudurtinio būdvardžio, kaip terminologinio atributo, santykį su pagrindiniu termino dėmeniu pagal reiškiamą mintį, t. y. nustatyti jo leksines-santykines reikšmes. Taip pat straipsnyje bus apžvelgiama sudurtinių būdvardžių darybinė struktūra, kuria šios reikšmės yra realizuojamos. Atliekant tyrimą, tikimasi nustatyti ir dažniausiai terminologiniais statybos terminų atributais einančius sudurtinius būdvardžius.

Pagrindinis darbo metodas – analitinis aprašomasis. Metodas apima duomenų rinkimą, sisteminimą, aptarimą ir gautų rezultatų apibendrinimą. Taikant šį metodą surinkti terminai skirstomi į grupes ir nagrinėjami kaip šių grupių nariai. Straipsnyje klasifikacija pirmiausia pateikiama pagal pagrindinio dėmens reikšmę – pagal ją dvižodžiai terminai su sudurtiniu būdvardžiu išreikštu šalutiniu dėmeniu suskirstomi į temines grupes. Temiškai sugrupavus empirinę medžiagą, gilinamasi į šalutinių dėmenų leksines-santykines reikšmes. Kiekybiniais duomenimis atskleidžiamas nagrinėjamų dėmenų leksinių-santykinių reikšmių santykis. Surinktų terminų skaičius vienetais rašomas kiekvienoje teminėje grupėje, o išvadose pateikiama ir procentinė išraiška – kadangi tos pačios leksinės-santykinės reikšmės gali būti būdingos skirtingų teminių grupių nariams, manoma, kad tikslinga jas apibendrinti ir atsietai nuo teminės grupės.

Straipsnio empirinės medžiagos analizė iš esmės paremta K. Gaivenio publikacija „Dvižodžiai sudėtiniai terminai dabartinėje lietuvių kalboje“ (1975). Terminologas tyrė XX a. antrosios pusės terminų žodynuose pateiktus terminus (iš jų ir technikos). K. Gaivenio pateiktais duomenimis,

dvižodžiai terminai „dabartinėje lietuvių kalboje sudaro 11 dažniau vartojamų gramatinių konfigūracijų“ (Gaivenis 2014 [1975]: 94), ir viena iš jų yra sudurtinis būdvardis + daiktavardis. Mokslininkas pažymi, kad „[I]ki šiol bene plačiausiai yra tyrinėtos lietuvių kalbos būdvardžių su priesaga *-inis*, *-ė*, daiktavardžio kilmininkų ir neveikiamosios rūšies dalyvių leksinės-santykinės reikšmės“ (Gaivenis 2014 [1975]: 71). Mokslininkas nustatė, kad sudurtiniais būdvardžiais išreikštiems šalutiniams dėmenims yra būdingos penkios leksinės-santykinės reikšmės, t. y. jais gali būti nurodoma 1) išskiriamoji instrumento arba agento veikimo ypatybė, 2) išskiriamoji detalė, 3) gyvio ar augalo kūno spalva, 4) atskiro organo forma, 5) medžiagos struktūra ar konsistencija.

Kaip matyti iš plataus K. Gaivenio tyrimo, XX a. antrosios pusės lietuvių kalbos terminijoje sudurtinis būdvardis nepasižymi didele leksinių-santykinų reikšmių įvairove. Manytina, kad būtų aktualu panagrinėti dar vienos konkrečios – statybos – srities terminiją, kurioje sudurtinis būdvardis yra gana produktyvus, aptarti jo leksinės-santykinės reikšmes. Be to, svarbu įvertinti, kokių dar, be XX a. antrojoje pusėje nustatytų terminologo K. Gaivenio, leksinių-santykinų reikšmių gali turėti terminologiškai vartojamas sudurtinis būdvardis, ir papildyti šiuo aspektu terminologinius tyrimus.

Prieš pradėdant gilintis į statybos terminiją, reikėtų aptarti ir kitų sričių sudėtinių terminų tyrimų, susijusių su nagrinėjama tema, rezultatus, įvertinti sudurtinių būdvardžių vietą nagrinėjamų sričių terminijos sistemoje. Nors, kaip rodo K. Gaivenio pateikti duomenys, sudurtiniam būdvardžiui būdingos tik kelios leksinės-santykinės reikšmės, tačiau tai dar neleidžia teigti, kad apskritai sudurtiniai būdvardžiai kaip sudėtinių terminų šalutiniai dėmenys vartojami retai, nors tokia mintis, be abejo, kyla.

G. Akelaitis, ištyręs administracinius sudėtinius terminus, nustatė, kad dvižodžių terminų su prepoziciniu šalutiniu dėmeniu vieną modelį sudaro įvardžiuotinis būdvardiškasis žodis (būdvardis, neveikiamasis dalyvis, skaitvardis) arba būdvardis su priesaga *-inis* + daiktavardis, o antrą – daiktavardžio kilmininkas + daiktavardis (Akelaitis 2008). Mokslininkas visiškai nekalba apie modelius su sudurtiniu būdvardžiu. Iš tyrimo galima susidaryti nuomonę, kad administraciniams terminams daryti sudurtinis būdvardis nevartojamas arba vartojamas taip retai, kad išskirti kokį nors modelį su juo netikslinga. A. Umbraso, nagrinėjusio 1918–1940 m. pagrindinių teisės kodeksų terminus, tyrimas parodė, kad

iš beveik 3 100 dvižodžių terminų yra tik per 20 tokių, kurių šalutiniai dėmenys išreikšti įvardžiuotinės formos negalinčiu turėti būdvardžiu, ir tarp jų vyrauja sudurtiniai būdvardžiai (Umbrasas 2010: 154). Kad sudurtiniai būdvardžiai kai kuriose terminų sistemose gana retai eina šalutiniais terminų dėmenimis, rodo ir P. Zemlevičiūtės tyrimas. Mokslininkė, atlikusi XIX a. pab. – XX a. pr. medicinos pavadinimų su pagrindiniu dėmeniu *liga* analizę, teigia, kad „[T]iriamajoje medžiagoje pasitaikė tik vienas priklausomasis dėmuo, reiškiamas sudurtiniu būdvardžiu, kurio pirmasis dėmuo yra įvardis *savas*, o antrasis – daiktavardis *stovis* [*savistovė liga*]“ (Zemlevičiūtė 2021: 248).

Žinoma, skirtingu laikotarpiu įvairių sričių terminų sistemose sudurtinio būdvardžio produktyvumas eiti šalutiniu dėmeniu labai nevienodas, tačiau apibendrinant aptartus tyrimus ryškėja bendra tendencija – sudurtinį būdvardį kaip terminologinį atributą dažnai nukonkuruoja įvardžiuotinis būdvardis, neveikiamasis dalyvis ir daiktavardžio kilmininkas. Remiantis aptartais tyrimais kyla klausimas: galbūt plačiau vartoti būdvardį terminologiniams poreikiams, t. y. mokslo sąvokų nominacijai, riboja jo leksinių-santykinų reikšmių neįvairovė? Į šį klausimą toliau ir bus mėginama atsakyti, atliekant dvižodžių statybos terminų, kurių šalutinis dėmuo reiškiamas sudurtiniu būdvardžiu, tyrimą.

SUDURTINIAI BŪDVARDŽIAI

KAIP TERMINOLOGINIAI ATRIBUTAI

Sudurtiniams būdvardžiams būdingi tam tikri požymiai, kurie svarbūs terminologiškai. Adelės Valeckienės tvirtinimu, sudurtiniai būdvardžiai gali „daug konkrečiau ir detaliau nusakyti žymimojo daikto ypatybę, negu vienu žodžiu išreikštas (nesudurtinis) būdvardis“ (Valeckienė 1957: 279). Vincentas Drotvinas atkreipia dėmesį į produktyvumą: autoriaus nuomone, tiek senuosiuose raštuose, tiek dabartinėje lietuvių kalboje sudurtinių būdvardžių daryba „yra vienas produktyvesnių būdvardžių darybos būdų“ (Drotvinas 1963: 75). Nurulas Pratiwis ir bendraautoriai, teigdami, kad sudurtiniai būdvardžiai modifikuoja daiktavardį aiškiau ir detaliau nei dažniau vartojami nesudurtiniai būdvardžiai, pažymi, kad daiktavardžiais žymimi objektai, apibūdinti sudurtiniais būdvardžiais reiškiamais atributais, yra lengviau vizualizuojami (Pratiwi ir kt. 2016).

Taigi, kuriant tikslus, trumpus, aiškos motyvacijos terminus, tikslinga vartoti ir sudurtinius būdvardžius. Pasak Stasio Keinio, sudurtiniai

žodžiai padeda išvengti pažyminių susitelkimo (Keinys 2005 [1983]: 130). Sudurtiniai būdvardžiai, kaip terminologiniai atributai, žymi individualų, specifinį, nekintamą pažymimuojų žodžiu pasakomo dalyko požymį. Jie apibendrintai ir tiksliai apibrėžia pagrindiniu dėmeniu įvardijamą daiktą ar reiškinį, jį išskiria iš kitų, neturinčių tokio požymio (arba kurių tas požymis nėra esminis).

Statybos srities dvižodžiai terminai įvardija įvairias (paprastai rūšines) sąvokas, susijusias su pastatų ir kitų statinių (bokštų, uostų, tiltų ir kt.) statyba, kelių, kanalizacijos ir dujų tiekimo magistralinių tinklų tiesyba, statybos procesų valdymu, projektavimu, statybos technologija, pamatų ir kitų požeminių konstrukcijų įrengimu, darbų ir gaisrine sauga. Kadangi statybos terminija labai plati, prieš nagrinėjant leksines-santykinės sudurtinių būdvardžių reikšmes, dvižodžiai statybos terminai su šalutiniais dėmenimis, išreikštais sudurtiniais būdvardžiais, kaip minėta įvade, suskirstomi į temines grupes ir toliau nagrinėjami pagal jas.

Renkant ir nagrinėjant empirinę medžiagą, pastebėta, kad ne visų teminių grupių dvižodžiams statybos terminams daryti yra įprasta vartoti sudurtinį būdvardį. Dažniausiai sudurtiniai būdvardžiai vartojami statinių (daugiausia pastatų), jų dalių ir konstrukcijų, statybinių medžiagų, tarpinių statybos gaminių, taip pat mašinų ir įrankių pavadinimus žymintiems dvižodžiams terminams daryti. Nemažą pluoštą aptariamųjų dvižodžių terminų sudaro tvirtinimo detalių pavadinimai, mažiau – abstrakčių reiškinių pavadinimai. Nebūdinga sudurtiniu būdvardžiu išreikšti šalutinį dėmenį darant asmenis, apsaugos priemonės, dokumentus, statybos veiklos vietas ir statybos technologijas pavadinančius terminus.

ŠALUTINIŲ DĖMENŲ, IŠREIKŠTŲ SUDURTINIAIS BŪDWARDŽIAIS, LEKSINĖS-SANTYKINĖS REIKŠMĖS IR DARYBINĖ STRUKTŪRA

Prieš išsamiau aptariant šalutinius dėmenis pagal leksines-santykinės reikšmes, reikėtų atkreipti dėmesį į empirinės medžiagos skirstymo metu išryškėjusią tendenciją: kai sudurtiniai būdvardžiai yra seni bendrosios kalbos žodžiai (čia remiamasi akademiniu *Lietuvio kalbos žodyno* šaltiniais), jie patenka į labai skirtingas temines grupes ir gali eiti tolimas sąvokas žyminčių statybos terminų atributais. Pirmiausia, atsižvelgiant į kiekybinį kriterijų, tai pasakytina apie sudurtinius būdvardžius su sietiniais kamienais *-gubas*, *-a*, *-tisas*, *-a*, taip pat apie būdvardžius *dvipusis*, *-ė*, *vienpusis*, *-ė*.

Šie būdvardžiai statybos terminijoje vartoti nuo seno ir su jais padaryta daug skirtingų teminių grupių dvižodžių statybos terminų, kurių šalutiniai dėmenys žymi išskiriamąją ypatybę pagal sandarą, pvz.: *dviguba siena* KKGSP 1910, *dviguba plokštė* CPK 1992, *dvigubas dygis* STŽ 2002, *dvigubas įkirtis* MK 2000, *dvigubas įstiklinimas* STŽ 2002, *dvigubas kampuotis* STŽ 2002, *dvigubas langas* ŽŪS 1929, STŽ 2002, *dvigubas stiklas* CPK 1992, *dvigubas valdymas* STŽ 2002, *dvigubasis lenkimas* STŽ 2002, *dviguboji atitvara* SA 2007, *dviguboji mova* STŽ 2002; *vientisa plokštė* CPK 1992, *vientisas skerspjūvis* MK 2000, *vientisasis stovas* STŽ 2002; *dvipusė arka* STŽ 2002, *dvipusė siūlė* SBPK 1995, *dvipusis armavimas* STŽ 2002, *dvipusis siurbtuvas* V 2008, *dvipusis spraustelis* STŽ 2002; *vienpusis apkrovimas* SGBT 1931, *vienpusis eismas* STŽ 2002, *vienpusis įleidimas* ALKS 1993, *vienpusis sujungimas* ALKS 1993.

Nemažos dalies tokių skirtingų teminių grupių dvižodžių terminų šalutiniais dėmenimis, turinčiais subjekto vertinamosios ypatybės leksinę-santykinę reikšmę, eina būdvardis *antraeilis*, *-ė* („mažiau svarbus“): *antraeiliai pastatai* PLST 1972, *antraeilis darbininkas* STŽ 2002, *antraeilis trobesys* KS 1936, *antraeilė sija* BGD 1978, *antraeilė ventiliacija* STŽ 2022, *antraeilis geležinkelis* MT 1929.

Kai sudurtinis būdvardis yra statybos terminijos naujažodis, su juo dažniau daromi tai pačiai teminei grupei priklausantys terminai, pavyzdžiui, visi dvižodžiai terminai su būdvardžiu *daugiaatramis*, *-ė* priklauso statybinių konstrukcijų teminei grupei: *daugiaatramė konstrukcija* ALKS 1993, *daugiaatramė sija* MK 2000, *daugiaatramis rėmas* MK 1977, o visi dvižodžiai terminai su dėmeniu *greitakietis*, *-ė* – statybinių medžiagų teminei grupei: *greitakietis cementas* ALKS 1993, *greitakietis gipsas* STŽ 2002, *greitakietis mišinys* STŽ 2002, *greitakietis tinkas* ALKS 1993.

Iš esmės kiekvienai teminei grupei būdingos savitos šalutinių dėmenų leksinės-santykinės reikšmės. Jų pasikartojamumą, manytina, lemia analoginė daryba, kurios poreikį suponuoja terminų sistemiškumo, patogumo, aiškumo reikalavimai. Tuo veikiausiai galima paaiškinti ir besikartojančią darybinę struktūrą, ir netgi tuos pačius, produktyvius, sandus tarp tų pačių teminių grupių narių.

Statybos mokslinės terminijos formavimosi pradžioje (nuo XX a. pr.) dvižodžių terminų, kurių šalutinis dėmuo – sudurtinis būdvardis, nėra gausu. Keletą jų randame 1910 m. išleistoje iš rusų kalbos išverstoje knygelėje *Kaip ir iš ko galima statyti pigius ir tvermingus ūkio trobesius: moldrebė*

troba KKGSP 1910, *mollipė siena* KKGSP 1910, *molplukė siena* KKGSP 1910. Šių statinių (pastatų) ir jų konstrukcijų teminėms grupėms priklausančių dvižodžių terminų šalutiniais dėmenimis pasakomas pagrindiniu dėmeniu įvardijamo daikto padarymo būdas: troba nudrebiama iš molio, siena taip pat nulipinama ir nuplukama iš molio. Šiems sudurtiniams būdvardžiams būdinga darybinė struktūra $D \rightarrow V^3$. Minimioje knygelėje aptiktas dvižodis terminas su medžiagos konsistenciją žyminčiu šalutiniu dėmeniu – *pusiauskįsta tešla* KKGSP 1910, kuris padarytas prieveiksmį tiesiog pritraukus prie būdvardžio ($Pv \rightarrow B$), paliekant būdvardžio galūnę *-a*. Medžiagos konsistenciją žymintis šalutinis dėmuo, paremtas sudurtiniu būdvardžiu, aptiktas ir tarpukario statybos literatūroje: *pusrupis smėlis* SSM 1937. Jam taip pat būdinga $Pv \rightarrow B$ darybinė struktūra, tik daryba jau sistemiška. Įdomu, kad vėlesniuose šaltiniuose aptartų šalutinių dėmenų leksinių-santykinių reikšmių nepavyko aptikti.

Tarpukariu, toliau plėtojantis statybos terminijai, sudurtiniai būdvardžiai daugiausia ėjo statinių konstrukcijas žyminčių dvižodžių terminų šalutiniais dėmenimis ir reiškė ypatybę, susijusią su konstrukcijos sandara (pvz.: *vienėilis grindinys* SGBT 1931, *vienašlaitis stogas* MGN 1933, išsamiau žr. toliau).

Didžiulis būrys sudurtinių būdvardžių – terminologinių atributų – statybos terminijoje atsirado sovietmečiu. Ir vėliau, atkūrus Lietuvos Nepriklausomybę, sudurtinių būdvardžių statybos terminijoje daugėjo.

1. Pačią didžiausią kalbamųjų terminų grupę sudaro statinių, jų dalių ir konstrukcijų – t. y. statybos veiklos rezultatų – pavadinimai.

1.1. Iš jų daugiausia (217) yra terminų, kurių sudurtiniu būdvardžiu reiškiamu šalutiniu dėmeniu pasakoma išskiriamoji objekto ypatybė pagal sandarą, t. y. pasakoma, kiek ar kokių tam tikrų dalių (dažnai pagrindinių konstrukcinių) sudaro apibrėžiamąjį objektą. Nemažos dalies tokių sudurtinių būdvardžių pirmasis sandas yra paremtas daiktavardį valdančiu prieveiksmiu *daug* arba skaitvardžiu nuo vieno iki šešių, o

3 Remiantis A. Valeckiene, „[S]intaksinės priklausomybės atžvilgiu visi lietuvių kalbos sudurtiniai būdvardžiai yra prijungiamieji. Viena sudaromoji dalis (paprastai pirmoji) yra prisijungusi arba valdoma antrosios ir pažymi, papildo antrosios dalies reikšmę“ (Valeckienė 1957: 279). *Dabartinės lietuvių kalbos gramatikoje* (DLKG 2005) vartojami terminai *apibrėžiamieji* (*determinatyviniai*) ir *sudedamieji* (*kopuliatyviniai*) dūriniai, tačiau kalbant apie dūrinis, kurių antrasis sandas paremtas veiksmazodžiu, ši klasifikacija, be abejo, jau netaikoma. A. Valeckienės siūlomas terminas *prijungiamieji sudurtiniai būdvardžiai* apima visų darybos tipų sudurtinius būdvardžius. Priklausomybės santykiai šiame straipsnyje parodyti rodykle: ji nukreipiama iš priklausomojo sando į pagrindinį, t. y. traukimo kryptimi. Čia ir toliau B – būdvardinis sandas, D – daiktavardinis, Dl – dalyvinis, Į – įvardinis, Pv – prieveiksminis, S – skaitvardinis, V – veiksmazodinis.

antrasis – daiktavardžiu, žyminčiu tą konkrečią konstrukcinę įvardijamo objekto dalį ($P_v \leftarrow D$ arba $S \rightarrow D$): *daugiaangė konstrukcija* STŽ 2002, *daugiaangis pastatas* PK 1962, *daugiaangis tiltas* STŽ 2002, *daugiaaukštė aikštelė* STŽ 2002, *daugiaaukštis garažas* STŽ 2002, *daugiaaukštis rėmas* MK 1977, *daugiaklostės durys* ALKS 1993, *dviaukštis namas* ALKS 1993, *dviaukštis pastatas* STŽ 2002, *dvirėmis langas* ALKS 1972, *dvisluoksnė siena* APKS 1960, *dvistulpė kolona* STŽ 2002, *dvišlaitis stogas* MS 1928, MK 2000, *keturaukštis pastatas* PK 1962, *keturšlaitis bokštas* PK 1962, *keturšlaitis stogas* KS 1936, STŽ 2002, *penkiaaukštis namas* PNA 1994, GNSK 1962, *šešiabutis namas* AC 1964, *vienšlaitis stogas* CPK 1992, *viensluoksnės durys* KS 1936, *vienstiklis langas* STŽ 2002, *vientakiai laiptai* STŽ 2002.

Galima pastebėti, kad prieveiksmių *daug* ir *mažai*, kuriais remiami pirmieji sudurtinių būdvardžių sandai, antonimiškumas padeda susiformuoti ir pačių terminų antonimijai: *daugiaaukštis pastatas* PK 1962 – *mažaaukštis pastatas* SM 1993, STŽ 2002, *daugiaaukštis trobesys* MK 1956 – *mažaaukštis trobesys* MK 1956. Kadangi skirtingiems statiniams ir jų dalims gali būti būdingos tos pačios konstrukcinės ypatybės, įprasta rūšinius dėmenis išreikšti tais pačiais sudurtiniais būdvardžiais.

$B \rightarrow D$ darybinės struktūros sudurtiniais būdvardžiais reiškiamais šalutiniais dėmenimis pasakoma, kokios yra tos apibrėžiamąjį objektą sudarančios konstrukcinės statinio dalys, pvz.: *stačialentės durys* STŽ 2002, *stambiablokė siena* SISCh 2000, *stambiablokis namas* STŽ 2002, *stambiapanelis namas* RLKP 1959, *stambiaplokštis pastatas* STŽ 2002, *stambiaplokštė siena* ŠVOK 1992.

1.2. Kur kas mažesnę kalbamosios statybos veiklos rezultatų teminės grupės pavadinimų būrį sudaro dvižodžiai terminai, kurių šalutiniu dėmeniu žymima objekto, įvardijamo pagrindiniu termino dėmeniu, išorinė – formos – ypatybė (rasti 62 tokie terminai). Šalutiniu dėmeniu einančio sudurtinio būdvardžio pirmasis sandas paprastai remiamas prieveiksniu *pusiau*, o antrasis – būdvardžiu, žyminčiu apvalią ar apskritą formą ($P_v \rightarrow B$): *pusapskritė arka* STŽ 2002, *pusapvalis langas* STŽ 2002, *pusiauapskrita arka* ŽŪS 1929. $B \rightarrow D$ darybinės struktūros aptariamąsios leksinės-santykinės reikšmės sudurtinių būdvardžių rėta (pvz.: *smailiagalė arka* STŽ 2002, *stačiašlaitis stogas* ALKS 1972).

1.3. Keleto (6) kalbamosios teminės grupės terminų, įvardijančių pastato konstrukcinės dalis, šalutiniu dėmeniu nurodoma statybinės konstrukcijos potencinė ypatybė: *savivėrės durys* ALKS 1993, *savivėris liflas* STŽ

2002, *savilaikė siena* ALKS 1993. Šalutiniu dėmeniu einančio sudurtinio būdvardžio pirmasis sandas visais atvejais yra įvardinis, o antrasis – veiksmožodinis. Žvelgiant formaliai, tokių būdvardžių darybinė struktūra yra $I \rightarrow V$, nors, kita vertus, tarp šių sandų galima išvelgti ne objektinius, o subjektinius santykius. Remiantis semantiniu pamatavimu, matoma, kad įvardinis sandas žymi ne objektą, į kurį veiksmas nukreiptas (t. y. ne *save veria* ar *save laiko*), o veiksmo atlikimo subjektą, t. y. pasakoma, kad veiksmas atliekamas *paties* (liftas ir durys užsiveria pačios, siena laikosi pati).

1.4. Vertinamosios ypatybės leksinę-santykinę reikšmę turi 3 aptariamąsios teminės grupės terminų šalutiniai dėmenys, kuriais eina tas pats būdvardis: *antraeilis pastatas* PLST 1972, *antraeilis geležinkelis* MT 1929, *antraeilis trobesys* KS 1936.

1.5. Kaip ir galima numanyti, jutimais suvokiamos ypatybės neturėtų būti būdingos statybos objektams. Ir iš tikrųjų tarp šalutinių dėmenų, reiškiamų sudurtiniais būdvardžiais, aptiktas tik vienas, turintis tokią leksinę-santykinę reikšmę: *pūsšiltis denginys* SP 1965.

2. Antra pagal gausumą teminė grupė, į kurią įeina dvižodžiai terminai su sudurtiniais būdvardžiais reiškiamais šalutiniais dėmenimis, yra medžiagų pavadinimai. Šioje grupėje susiklosto dar įvairesnės leksinės-santykinės šalutinių dėmenų reikšmės.

2.1. Pavadinant medžiagas, šalutiniu dėmeniu, kuriuo eina sudurtinis būdvardis, dažniausiai nurodoma pagrindiniu dėmeniu pasakytos medžiagos potenciali (25 terminai). Onomasiologinį pagrindą sudaro medžiagos gebėjimas keisti savo būvį, kitas aktualus požymis – šios kaitos greitis. Sudurtinio būdvardžio antruoju – veiksmožodiniu – sandu pasakoma, kad medžiaga turi tam tikrą potencialą, o pirmuoju – prieveiksminiu – nurodomas tos potencialios greitis arba būdas ($Pv \rightarrow V$): *greitadegė medžiaga* STŽ 2002, *greitadžiūviai dažai* ALKS 1993, *greitagesės kalkės* PSAK 2008, *greitastingis betonai* STŽ 2002, *greitastingis cementas* STŽ 2002, *greitastingis portlandcementis* STŽ 2002, *lėtagesės kalkės* PSAK 2008, *lėtakietis cementas* ALKS 1993, *lėtastingis cementas* ALKS 1993, STŽ 2002, *ramiastingis plienas* ALKS 1993. Ir šioje grupėje galima pamatyti terminų antonimiją, kurios pagrindas – prieveiksminių *greitai* ir *lėtai*, paremiančių pirmuosius sudurtinių būdvardžių sandus, antonimiškumas.

Medžiagos potenciali gali būti reiškiamą ir $I \rightarrow V$ darybinės struktūros sudurtiniais būdvardžiais. Tačiau visų skirtingų dvižodžių

terminų – *savitempis betonas* STŽ 2002, *savitempis cementas* MBD 2008, *savitempis gelžbetonis* STŽ 2002 – šalutiniu dėmeniu eina tas pats sudurtinis būdvardis *savitempis*. Taigi, negalima teigti, kad $I \rightarrow V$ darybos tipas dvižodžių statybos medžiagų pavadinimų daryboje yra produktyvus.

2.2. Tarp medžiagų pavadinimų fiksuotas 21 terminas, kurio priklausomuoju dėmeniu medžiaga išskiriama pagal struktūrą. Sudurtinio būdvardžio antruoju – daiktavardiniu – sandu paprastai pasakomas esminis struktūrinis elementas, o pirmuoju – būdvardiniu – sandu nurodamas kokybinis struktūrinio elemento požymis. Šiais šalutiniais dėmenimis einantiems sudurtiniams būdvardžiams būdinga darybinė struktūra $B \rightarrow D$: *atviraporė medžiaga* SMG 1974, *smulkiagrūdis asfaltbetonis* STŽ 2002, *smulkiagrūdis cementas* BGD 1978, *smulkiaporė skalda* BS 1976, *smulkiaporė medžiaga* MTPM 1976, *smulkiaporis tufas* BS 1976, *stambiagrūdis betonas* ALKS 1993, *stambiagrūdis asfaltbetonis* STŽ 2002, *stambiagrūdis plienas* KP 1978, *stambiaporis betonas* MK 1956, *stambiaporis keramzitbetonis* SG 1971.

2.3. $S \rightarrow D$ ir $P_v \leftarrow D$ darybinės struktūros būdvardžiais išreikštais šalutiniais dėmenimis nurodoma medžiagos sandara, šiuo atveju pirmasis sandas žymi kiekybinį medžiagos sudedamosios dalies požymį: *dvikomponentė mastika* PAPŠ 2008, *dvikomponentė medžiaga* BAPK 2010, *vienkomponentė medžiaga* ALKS 1993, *dvisluoksniai dažai* ALKS 1993; *daugiasluoksne medžiaga* STŽ 2002, *daugiasluoksnis šiltalas* STŽ 2002. Tokių terminų aptikta 20.

2.4. Subjekto vertinamosios ypatybės leksinę-santykinę reikšmę turi 18 sudurtiniais būdvardžiais reiškiamų šalutinių dėmenų, tačiau iš esmės vyrauja tas pats būdvardis – *aukštavertis*, –ė ($B \rightarrow D$): *aukštavertis gipsas* SM 1966, *aukštavertė keramika* SM 1966, *aukštavertis betonas* STŽ 2002, *aukštavertis cementas* STŽ 2002, *aukštavertis molis* MK 1956. Rečiau pasitaiko būdvardis *aukštakokybis* (pvz., *aukštakokybis plienas* STŽ 2002). Nuo XX a. pabaigos statybos terminijoje pradėti vartoti būdvardžiai *žemaklasis*, *žemamarkis*, pvz.: *žemaklasis betonas* STŽ 2002, *žemamarkis betonas* ALKS 1993, kurių pirmasis sandas paremtas būdvardžio *aukštas*, –a antonimu *žemas*, –a. Galima manyti, kad šiuo atveju pasiremta analogine daryba.

2.5. Tik medžiagų pavadinimų teminei grupei būdingi terminai, kurių šalutiniais dėmenimis nurodoma medžiaga, kurios tam tikras kiekis įeina į pagrindiniu dvižodžio termino dėmeniu žymimą medžiagą: *mažaaanglis plienas* STŽ 2002, *mažacementis betonas* KAŠ 2007, *mažakalciai pelenai* SMU 2006, *mažakalcis cementas* ALKS 1993, *mažaskaldis mišinys* ALKS

1993, *mažavandenis gipsas* STŽ 2002 (šių terminų išrinkta 12). Kaip matyti iš pavyzdžių, visų sudurtinių būdvardžių pirmasis sandas paremtas prievėsniu *mažai*, o antrasis – daiktavardžiu (Pv ← D). Nustatyti darybinę struktūrą (t. y. prievėsniu *mažai* nepainioti su būdvardžiu *mažas*) leidžia darybinė motyvacija ir, be abejo, semantinis pamatavimas.

2.6. Kaip ir anksčiau aptartoje statinių, jų dalių ir konstrukcijų teminėje grupėje, tarp medžiagų pavadinimų galima aptikti ir keletą (t. y. 6) jutimais suvokiamos ypatybės leksinės-santykinės reikšmės šalutinių dėmenų, reiškiamų sudurtiniais būdvardžiais. Jų rasta šiek tiek daugiau, tačiau visi paremti prievėsniu *pusiau* ir antoniminiais būdvardžiais *kietas* ir *minkštas* (Pv → B): *puskietė mediena* SMG 1974, *puskietis gruntas* GMLD 1992, *pusminkštis plienas* STŽ 2002.

3. Mašinų, prietaisų ir įrenginių, t. y. statybos darbų priemonių, dvižodžių pavadinimų teminė grupė taip pat yra gausi terminų su sudurtiniais būdvardžiais reiškiamais šalutiniais dėmenimis. Ypač daug tokių terminų tarp mašinų pavadinimų. Aptariamiesiems šalutiniams dėmenims yra būdingos tokios leksinės-santykinės reikšmės:

3.1. Nurodomas konstrukcinis mašinos, prietaiso ar įrenginio požymis – pasakoma išskiriamoji, tam tikrą kiekybinį ar kokybinį požymį turinti pagrindiniu dėmeniu įvardijamo objekto detalė, kuri yra vienas svarbiausių jo elementų (45 terminai). Daugumai sudurtinių būdvardžių būdinga Pv ← D arba S → D darybinė struktūra: *daugiakaušė grioviakasė* ALKS 1993, *daugiakaušė žemkasė* ALKS 1993, *daugiakaušis ekskavatorius* CPK 1992, *daugiaratis plentvolis* ALKS 1993, *dviratis karutis* SDKŽ 1940, *dviratis vežimėlis* STŽ 2002, *daugiavelenės staklės* MK 1977, *dvivelenė maišyklė* STŽ 2002, *vienkaušis krautuvas* SBPK 1995, *vienakaušė žemkasė* STŽ 2002, *triratė betonierė* („betonmaišė“) SSM 1937, *vienratis karutis* SDKŽ 1940.

3.2. Pasakoma skiriamoji mašinos, prietaiso ar įrenginio veikimo ypatybė: *dvieigis domkratas* STŽ 2002 (S → D), *savaeigis greideris* STŽ 2002 / *savaeigis klotuvas* STŽ 2002, *savaeigis kranas* STŽ 2002 (Į → D), *savivartis sunkvežimis* PAPŠ 2008 (Įv → V). Tačiau dažniausiai ypatybė susijusi su darbo priemonės veikimo kryptimi: *atgaliaeigis ekskavatorius* STŽ 2002, *atgaliaeigis kastuvas* STŽ 2002, *atgaliakrovis skreperis* STŽ 2002, *atgaliavertis savivartis* STŽ 2002, *pirmyneigis ekskavatorius* STŽ 2002, *pirmyn-eigis kastuvas* ALKS 1993. Šiems sudurtiniams būdvardžiams būdinga darybinė struktūra Pv → D arba Pv → V, pirmasis sandas paremiamas

antoniminiais prieveiksmiais *pirmyn* ir *atgal*. Tiesa, *Statybos terminų žodyne* (2002) teikiami ir dvižodžiai terminai, kurių atributinio pažyminio funkciją atliekantis sudurtinis būdvardis turi kitokią darybinę struktūrą, t. y. $B \rightarrow D$: *įvairiakryptis ventiliatorius* STŽ 2002, *įžambiaverstuvė buldozeris* STŽ 2002. Aptariamųjų terminų rasta 30.

4. Tvirtinimo detales žyminčių dvižodžių terminų šalutiniams dėmenims būdinga nurodyti išskiriamąją tvirtinimo detalės dalį (surinkta 70 tokių terminų). Ją įvardijančio sudurtinio būdvardžio antruoju – daiktavardiniu – sandu nurodoma pagrindiniu dėmeniu žymimosios detalės dalis, o pirmuoju – būdvardiniu ($B \rightarrow D$), daiktavardiniu ($D \rightarrow D$), skaitvardiniu ($S \rightarrow D$) ar dalyviniu ($DI \rightarrow D$) – pasakomi tokie dalykai:

- a) nurodoma tos tvirtinimo detalės dalies forma ar kitas išorinis požymis, pagal kurį viena tvirtinimo detalė skiriasi nuo kitos: *apvalialgalvė kniedė* STŽ 2002, *apvalialgalvis medsraigtis* ALKS 1993, *apvalialgalvis varžtas* STŽ 2002, *kvadratagalvis medsraigtis* ALKS 1993, *kvadratagalvis varžtas* STŽ 2002, *plačialgalvė vinis* STŽ 2002, *plokščialgalvis varžtas* STŽ 2002, *skėstagalis varžtas* STŽ 2002, *skėstagilzis varžtas* STŽ 2002;
- b) pasakomas tvirtinimo detalės dalių kiekis: *dvigalvė vinis* STŽ 2002, *šešiakampė veržlė* MT 1929;
- c) įvardijamas tvirtinimo detalės dalies matomumas: *paslėptagalvis medsraigtis* ALKS 1993, *paslėptagalvis varžtas* STŽ 2002.

5. Tarpinius gaminius žyminčių dvižodžių terminų šalutiniams dėmenims būdinga nurodyti arba formą, pagal kurią pagrindiniais dėmenimis įvardijami objektai skiriasi vieni nuo kitų (*aštuoniabriaunė plytelė* MTPM 1976, *aštuoniakampė plytelė* SM 1966, *keturkampė lentutė* SSM 1937, *trikampė lenta* STŽ 2002 ($S \rightarrow D$); *nusklembtakraštis stiklas* STŽ 2002, *obliuotabriaunė lenta* STŽ 2002 ($DI \leftarrow D$) (21 terminas)), arba struktūrą (*daugiamolekulė plėvelė* PSDP 2001) (1 terminas)), arba sandarą (*daugiatuštymė plokštė* ALKS 1993, *daugiasluoksnė plėvelė* RNS 2012, *daugiasluoksnis blokas* SMG 1974, *daugiasluoksnis kartonas* STŽ 2002, *daugiasluoksnė fanera* STŽ 2002 ($Pv \leftarrow D$); *pilnaviduris strypas* MA 1941, *plačiajuostis profilis* MK 2000, *plonavielis tinklelis* ALKS 1993 ($B \rightarrow D$); *penkiasluoksnė plokštė* MK 2000, *septyniasluoksnė plokštė* MK 2000, *septynskylis blokelis* MDKM 1971 ($S \rightarrow D$) (47 terminai)).

6. Aptartos dvižodžių pavadinimų teminės grupės yra senos ir gausios. Skirtingai nei jos, abstrakčiųjų pavadinimų teminė grupė statybos terminijos kūrimosi pradžioje buvo labai negausi, juolab joje nebuvo rasta dvižodžių terminų su šalutiniais dėmenimis, kuriais eitų sudurtiniai būdvardžiai. Vėliau, vystantis statybos srities terminijai, XX a. antrojoje pusėje abstrakčiųjų pavadinimų buvo padaroma vis daugiau, tarp jų radosi ir dvižodžių terminų su sudurtiniais būdvardžiais reiškiamais šalutiniais dėmenimis, tačiau gausiau jie statybos terminiją ėmė pildyti tik XXI a.

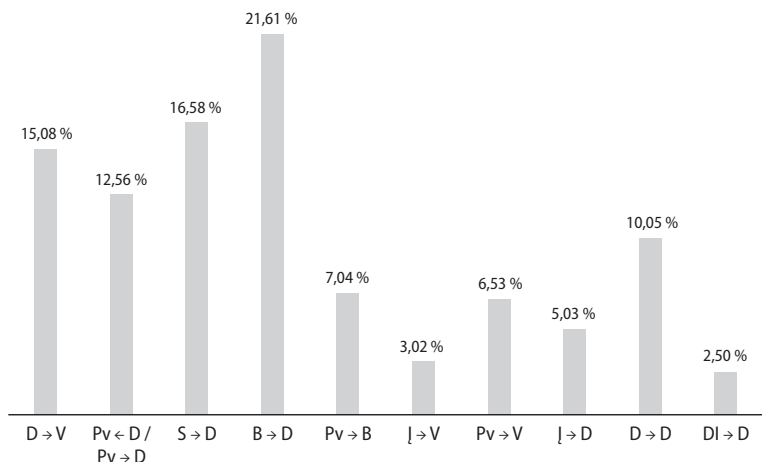
6.1. Kai dvižodžio termino pagrindiniu dėmeniu žymimas abstraktusis dalykas, šalutiniu dėmeniu pasakoma išskiriamoji ypatybė pagal sandarą, t. y. nurodoma, kiek antruoju sudurtinio būdvardžio sandu reiškiamų sudedamųjų dalių – paprastai etapų – sudaro pagrindiniu termino dėmeniu įvardijamą dalyką (tokių terminų rasta 14). Daugumos sudurtinių būdvardžių pirmasis sandas remiamas prieveiksmiu *daug*, o antrasis – daiktavardžiu ($P_v \leftarrow D$): *daugiaciklė apkrova* SBPK 1995, *daugiaciklis patvarumas* STŽ 2002, *daugiapakopis režimas* RNS 2012, *daugiapakopis gniuždymas* STŽ 2002, *daugiapakopis valymas* STŽ 2002. Rečiau šios leksinės-santykinės reikšmės raiškai vartojami $B \rightarrow D$ (*mažaciklis nuovargis* BAPK 2010) ir $S \rightarrow D$ (*dvitarpnis projektavimas* STŽ 2002) darybinės struktūros sudurtiniai būdvardžiai.

6.2. Kalbamosios teminės grupės pavadinimams būdinga, kad jos šalutiniai dėmenys paremiami antoniminiais būdvardžiais *ilgalaikis*, *-ė* ir *trumpalaikis*, *-ė* ($B \rightarrow D$), kuriais nurodoma pagrindiniu dėmeniu pasakomo abstraktaus dalyko trukmė: *ilgalaikė relaksacija* STŽ 2002, *ilgalaikis bandymas* STŽ 2002, *ilgalaikis įlinkis* ALKS 1993, *ilgalaikis poveikis* STŽ 2002, *trumpalaikė apkrova* KABK 2012, *trumpalaikė vertė* STŽ 2002, *trumpalaikis apgyvendinimas* SA 2007, *trumpalaikis bandymas* ALKS 1993, *trumpalaikis poveikis* KABK 2012, *trumpalaikis stipris* KABK 2012, *trumpalaikis procesas* STŽ 2002. Šių terminų surinkta 16.

Apibendrinant analizę, reikėtų grįžti prie K. Gaivenio atlikto tyrimo. Kaip minėta, terminologo tyrimas parodė, kad sudurtiniu būdvardžiu reiškiami šalutiniai dėmenys turi penkias leksines-santykines reikšmes. Tokie duomenys leido galvoti apie sudurtinio būdvardžio kaip terminologinio atributo ribotumą. Tą mintį patvirtino ir kitų mokslininkų tyrimai. Tačiau statybos dvižodžių terminų analizė parodė didesnes sudurtinio būdvardžio terminologines išgales: sudurtiniu būdvardžiu reiškiamiems šalutiniams dvižodžių statybos terminų dėmenims yra būdinga 12 leksinių-santykinių

reikšmių, taigi sudurtiniai būdvardžiai, manytina, gali būti gana plačiai vartojami mokslo sričių sąvokų nominacijai. Be abejo, šie duomenys teikia informacijos tik apie vieną sritį.

Kalbant apie darybinę į dvižodžius statybos terminus įeinančių sudurtinių būdvardžių struktūrą, pasakytina, kad jie padaryti pagal 10 darybos tipų (žr. 1 pav.).

1 pav. Sudurtinių būdvardžių, einančių šalutiniais dvižodžių statybos terminų dėmenimis, darybos tipai

Kaip matyti iš 1 paveikslėlio, produktyvumu išsiskiria keturi darybos tipai: $B \rightarrow D$, $S \rightarrow D$, $D \rightarrow V$ ir $Pv \leftarrow D / Pv \rightarrow D$. Antrasis sandas daugeliu atvejų yra daiktavardinis, kur kas rečiau – veiksmažodinis ar būdvardinis. Nerasta nė vieno sudurtinio būdvardžio su kita kalbos dalimi paremtu antruoju sandu. Daug šalutiniais dėmenimis einančių sudurtinių būdvardžių padaroma su tais pačiais pirmaisiais sandais. Tarp būdvardinių sandų vyrauja paremti antoniminiais būdvardžiais *plonas* – *storas*, *žemas* – *aukštas*, taip pat būdvardžiais *stambus*, *status*, *tuščias*. Daugiausia skaitvardinių sandų paremiama skaitvardžiais nuo *vieno* iki *keturių*, o didžioji dalisrieveiksminių –rieveiksmiu *daug*. Nemažai pirmųjų sudurtinių būdvardžių sandų remiama irrieveiksmiais *greitai*, *ilgai*, *mažai*, *trumpai*. Pastebimas polinkis dirbtinai plėsti tokias grupes žodynuose. Pavyzdžiui, vien *Statybos terminų žodyne* (2002) yra 107 dvižodžiai terminai, kurių šalutiniu dėmeniu einančio sudurtinio būdvardžio pirmasis sandas yra *dvi-*, ir 31 dvižodis terminas, į kurį einantis sudurtinis būdvardis turi pirmąjį sandą *daug*.

Apskritai galima pastebėti, kad kuriant aptariamuosius statybos terminus dažniausiai remiamasi statybos terminijoje jau funkcionuojančiais sudurtiniais būdvardžiais, o ne daromi naujadarai. Kalbėdama apie bendrosios kalbos būdvardžius, A. Valeckienė teigia, kad sudurtiniai būdvardžiai žymi „dažnai tik vienam kokiam daiktui būdingą ypatybę“ (Valeckienė 1957: 279). Tačiau statybos terminijoje matome priešingą reiškinį: daug tų pačių būdvardžių, einančių šalutiniais dėmenimis, apibūdina skirtingus dalykus. 2 paveiksle pateikti sudurtiniai būdvardžiai, kurie šalutiniais statybos terminų dėmenimis eina dažniausiai.

daugiaukštis, -ė	daugiaangis, -ė	savaeigis, -ė
viengubas, -a	daugiasluoksnis, -ė	
dvisluoksnis, -ė	dvieilis, -ė	vienasluoksnis, -ė
stačiakampis, -ė	ilgalaikis, -ė	plonasienis, -ė
aukštavertis, -ė	dvigubas, -a	trikampis, -ė
stambiagrūdis, -ė	trumpalaikis, -ė	smulkiagrūdis, -ė
	tuščiaviduris, -ė	
vienpusis, -ė		

2 pav. Sudurtiniai būdvardžiai – dažniausi terminologiniai atributai statybos terminijoje

Pavyzdžiui, būdvardis *daugiasluoksnis, -ė* eina 19 skirtingų dvižodžių statybos terminų šalutiniu dėmeniu, *stačiakampis, -ė* – 18, o būdvardis *dvisluoksnis, -ė*, kaip ir būdvardžiai *plonasienis, -ė*, *tuščiaviduris, -ė*, yra 16 dvižodžių statybos terminų šalutiniai dėmenys. Vadinasi, kai sąvokos turi sutampančių požymių, pirmiausia ieškoma atpažįstamos raiškos. Be abejo, tokie terminai lengvai įsimenami ir patogūs vartoti, tačiau abejonių kelia tai, kad tokiu atveju nepakankamai pasinaudojama kitais leksiniais vienetais.

IŠVADOS

1. Dvižodžiai terminai su sudurtiniais būdvardžiais išreikštais šalutiniais dėmenimis yra svarbi statybos terminijos dalis. Šie terminai žymi rūšines sąvokas, daugiausia susijusias su statybos veiklos priemonėmis ir rezultatais: jais įvardijamos statybinės medžiagos, statiniai, jų dalys ir

konstrukcijos, tarpiniai statybos gaminiai, mašinos ir įrankiai, tvirtinimo detalės. Rečiau tokie dvižodžiai terminai žymi abstrakčiuosius reiškinius.

2. Šalutiniais dvižodžių statybos terminų dėmenimis, išreikštais sudurtiniais būdvardžiais, pagrindiniai dėmenys gali būti apibrėžiami įvairiais reikšminiais aspektais – šiems dėmenims yra būdinga 12 leksinių-santykinių reikšmių. Taigi, sudurtinis būdvardis gali būti gana plačiai vartojamas statybos srities sąvokų nominacijai. Tokios reikšmės, kaip ypatybė pagal sandarą, formos ypatybė, struktūros ypatybė, vertinamoji ypatybė, potencinė ypatybė, jutimais suvokiama ypatybė, būdingos ne vienos teminės grupės nariams.

3. Pagal kiekybę iš visų išsiskiria sudurtiniai būdvardžiai, kuriais nurodoma išskiriamoji abstraktaus ar konkretaus dalyko ypatybė pagal sandarą – net 45,70 proc. surinktų terminų šalutiniai sudurtiniais būdvardžiais išreikšti dėmenys turi šią reikšmę. Mažesnei daliai šalutinių dėmenų būdinga žymėti formos ypatybę (13,22 proc.), išskiriamosios tvirtinimo detalės dalį (11,15 proc.), išskiriamąją detalę (7,17 proc.). Dar mažiau sudurtinių būdvardžių, einančių šalutiniais dėmenimis, nurodo potencinę ypatybę (4,94 proc.), mašinos veikimo ypatybę (4,78 proc.), struktūros ypatybę (3,50 proc.), abstraktaus dalyko trukmę (2,55 proc.), medžiagą, kurios tam tikras kiekis įeina į pagrindinę medžiagą (1,91 proc.), ir jutimais suvokiamą ypatybę (1,11 proc.). Rečiausiai sudurtiniais būdvardžiais pasakomas objekto padarymo būdas (0,48 proc.). Pastarosios leksinės-santykinės reikšmės sudurtinių būdvardžių statybos terminijoje nuo XX a. vidurio jau nebeaptinkama.

4. Didžiąjai daliai sudurtinių būdvardžių būdinga darybinė struktūra $B \rightarrow D$, $S \rightarrow D$, $D \rightarrow V$ ir $Pv \leftarrow D$ / $Pv \rightarrow D$. Produktiviausios yra nominatyvinės kalbos dalys – daiktavardis, būdvardis, skaitvardis irrieveiksmis. Pastebimas polinkis kartoti tuos pačius sandus. Ypač tai pasakytina apie žodynuose fiksuotus terminus.

5. Kadangi skirtingiems statybos srities denotatams gali būti būdingos tos pačios pagrindinės ypatybės, statybos terminijoje įprasta rūšinius dėmenis išreikšti tais pačiais sudurtiniais būdvardžiais. Dažniausi terminologiniai atributai statybos terminijoje yra sudurtiniai būdvardžiai *daugiasluoksnis*, *-ė*, *stačiakampis*, *-ė*, *dvisluoksnis*, *-ė*, *plonasienis*, *-ė*, *tuščiaviduris*, *-ė*, *viengubas*, *-a*, *vienpusis*, *-ė*, *ilgalaikis*, *-ė*, *smulkiagrūdis*, *-ė*, *stambiagrūdis*, *-ė*.

ŠALTINIAI

- AC – *Armocementas*, aut. F. Bielinskis, P. Buškūnas, Vilnius: Vaizdas, 1964.
- ALKS – *Anglų–lietuvių kalbos statybos terminų žodynėlis*, sud. J. Stonys, Vilnius: VISI, 1972.
- APKS – *Akmens panaudojimas kaimo statybose*, aut. V. Vitkauskas, Vilnius: Vaizdas, 1960.
- BAPK – *Betonas ir armatūra: pagrindinės konstrukcinės savybės*: mokomoji knyga, aut. D. Zabulionis, Vilnius: Technika, 2010.
- BGD – *Betono ir gelžbetonio darbai*, aut. V. Mažeika, Vilnius: Pergalė, 1978.
- BS – *Betonai ir skiediniai*: žinynas, aut. A. Čechovas, vert. J. Dyčmonas, A. Žvirėnas, Vilnius: Mokslas, 1976.
- BŽSM – *Bendrosios žinios apie statybos mašinas*: paskaitų konspektas, aut. D. Midvikis, J. Starkus, Vilnius: LTSR aukšt. ir spec. vid. mokslo ministerija, 1982.
- CPK – *Civilinių pastatų konstrukcijos*: vadovėlis, aut. A. Nakas, J. Gajauskas, M. Prikšaitis, Vilnius: Mokslas, 1992.
- GMLD – *Gruntų mechanikos laboratoriniai darbai*, aut. F. Norkus, Kaunas: Technologija, 1992.
- GNSK – *Gyvenamųjų namų statybos klausimai*: mokslinių straipsnių rinkinys, vyr. red. K. Blaževičius, Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1962.
- KABK – *Kompozitais armuotos betoninės konstrukcijos*: vadovėlis, aut. G. Kaklauskas, D. Bačinskas, V. Gribniak, D. Jakubovskis, D. Ulbinas, E. Gudonis, A. Meškėnas, E. Timinskas, A. Sokolov, Vilnius: Technika, 2012.
- KAŠ – *Kaitrai atsparūs šamotbetoniai*: monografija, aut. S. Goberis, V. Antonovič, Vilnius: Technika: 2007.
- KKGSP – *Kaip ir iš ko galima statyti pigius ir tvirtingus ūkio trobesius*, vert. J. Bražinskas, Vilnius: Juozapo Zavadzko spaustuvė, 1910.
- KP – *Konstrukciniai plienai*, aut. A. Pavaras, Vilnius: Mokslas, 1978.
- KS – *Kaimo statyba*, aut. P. Drąsutis, P. Gaižutis, L. Gudzinskas, J. Juška, P. Kalita, E. Kersnauskas, V. Švipas, Kaunas: Spindulys, 1936.
- MA – *Medžiagų atsparumas*, aut. K. Vasiliauskas, Kaunas: Vilnius, 1940.
- MBD – *Mūrininko ir betonuotojo darbai*: vadovėlis, aut. V. Adomavičius, J. Aleksejeva, A. Česas, R. Dovydaite, Vilnius: Mintis, 2008.
- MDKM – *Mūro darbai ir konstrukcijų montavimas*: vadovėlis, aut. I. Iščenka, Vilnius: Mintis, 1971.
- MGN – *Miesto gyvenamieji namai: jiems statomi reikalavimai ir jų projektavimas*, aut. V. Švipas, Kaunas: Varpas, 1933.
- MK – *Medinės konstrukcijos*: vadovėlis, aut. A. Valentinavičius, B. Valiūnas, Vilnius: Enciklopedija, 2000.
- MK – *Metalinės konstrukcijos*: vadovėlis, aut. J. Paulauskas, A. Kvedaras, Vilnius: Mokslas, 1977.
- MK – *Mūrinės konstrukcijos*, aut. A. Rozenbliumas, Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1956.
- MS – *Molio statyba*, aut. K. Reisonas, Kaunas: Valstybės spaustuvė, 1928.
- MT – *Mediniai tiltai*, aut. S. Grinkevičius, Kaunas: Spindulys, 1929.
- MTPM – *Medžiagotyra tinkuotojams plytelių ir mozaikos klojėjams*: vadovėlis, aut. A. V. Aleksandrovskis, Vilnius: Mokslas, 1976.
- PAPŠ – *Pastato apdaila. Pastato šiltinimas ir tinkavimas. Apdaila plytelėmis ir apdailos elementų montavimas*: vadovėlis, aut. M. Černius, E. Kuliešius, V. Rutkevičienė, V. Savarauskienė, Vilnius: Mintis, 2008.
- PK – *Pastatų konstrukcijos. I dalis*: vadovėlis, aut. A. Bistrickas, N. Geršas, J. Kapčius, K. Kaušinis, J. Mikuckas, V. Verbickis, B. Ziberkas, A. Žintelis, Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1962.
- PK – *Plieninės konstrukcijos*: vadovėlis, aut. J. Paulauskas, Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1961.
- PLST – *Prancūzų–lietuvių statybos terminų žodynėlis*, sud. A. Gudaitis, Vilnius: VISI, 1972.
- PNA – *Pastatytų namų apšiltinimas*, reng. B. Vektaris, Kaunas: Raidė, 1994.
- PSAK – *Pastato dažymas ir apmušalų klijavimas*: vadovėlis, aut. V. Butavičienė, V. Stasionienė, Vilnius: Mintis, 2008.
- PSDP – *Pastatų sienų dažytų paviršių ilgaamžiškumas*: monografija, aut. R. Miniotaitė, V. Stankevičius, Kaunas: Technologija, 2001.
- RLKP – *Rusų–lietuvių kalbų politechninis žodynas*, red. kol. A. Novodorskis, L. Kumpikas, J. Mikuckas, J. Stanaitis, S. Vasauskas, J. Vidmantas, Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1959.

- RNS – *Rąstinio namo statyba*: žinynas, aut. R. Bortkūnas, T. Braškys, V. Čeikauskas, R. Daraškevičius, T. Gecas, T. Lapinskas, E. Norvaišas, M. Sakaitis, A. Sirvydis, T. Šlivinckas, G. Unikas, V. Uosaitis, Vilnius: Balto print, 2012.
- SA – *Statybinė akustika*: vadovėlis, aut. V. J. Stauskis, Vilnius: Technika, 2007.
- SBPK – *Suvirintų ir besiūlių plieninių konstrukcijų saugos ir ilgalaikiškumo įvertinimas*, aut. A. Kudzyš, V. Vaitkevičius, Vilnius: Solertija, 1995.
- SDKŽ – *Statybos darbininkų kvalifikacijos žinynas*, reng. S. V. Bašinskij, P. V. Blaževič, I. A. Petrov, Kaunas: Vilnius, 1940.
- SG – *Surenkamas gelžbetonis*, aut. A. Bujokas, A. Stonys, Vilnius: Mintis, 1971.
- SGBT – *Sauskeliai. Gelžbetoniniai ir betoniniai tiltai*, aut. J. Gabrys, Kaunas [n. s.], 1931.
- SGKP – *Statyba: gipso kartono plokščių montavimas ir apdaila*, aut. A. Zienius, Vilnius: Lodvila, 2006.
- SISCh – *Statinių ir inžinerinių sistemų charakteristikų dinamika. I dalis*: mokomoji knyga, aut. A. Janickas, Kaunas: Technologija, 2000.
- SK – *Statybinės konstrukcijos*: konferencijos, skirtos prof. A. Rozenbliubo 100-osioms gimimo metinėms pažymėti, įvykusios Vilniuje 2002 m. birželio 5–6 d., pranešimų medžiaga, Vilnius, 2002.
- SKKS – *Statybinės konstrukcijos: kūrimas ir stiprinimas*, aut. D. Bačinskas, A. Baltrušaitis, A. Bičiulaitienė, E. Dulinskas, A. Endriukaitytė, A. Jarmolajev, V. Jokūbaitis, G. Jurkėnas ir kt., Vilnius: Technika, 1998.
- SM – *Statybinės medžiagos*: vadovėlis, aut. S. Ščesnulevičius, Vilnius: Mintis, 1966.
- SM – *Statybos medžiagos*, aut. Č. R. Ramonas, Kaunas: Ūkininko patarėjas, 1993.
- SMG – *Statybinės medžiagos ir gaminiai*: vadovėlis, aut. B. Grigaliūnas, Vilnius: Mintis, 1974.
- SMU – *Statybinės medžiagos. Užpildai*: mokomoji knyga, aut. A. Naujokaitis, Vilnius: Technika, 2006.
- SP – *Statybos pagrindai*, aut. A. Iljičiovas, A. Kokinas, J. Rebertovičius, vert. R. Kuosaitė, Vilnius: Vaizdas.
- SSM – *Statyba. I tomas. Statybinės medžiagos*, aut. J. Šimoliūnas, Kaunas: Spindulys, 1937.
- STŽ – *Statybos terminų žodynas*, aut. A. Kudzyš, A. Rosenas, B. Kudzienė, Vilnius: Lietuvos mokslas, 2002.
- ŠVOK – *Šildymas, vėdinimas ir oro kondicionavimas*, aut. D. Gutauskaitė, Kaunas: Technologija, 1992.
- V – *Vėdinimas*: vadovėlis, aut. E. Juodis, Vilnius: Technika, 2008.
- ŽUS – *Žemės ūkio statyba: bendroji dalis: statybos medžiagos ir trobesių dalys*: vadovėlis, aut. L. Gimbutas, Kaunas: Spindulys, 1929.

LITERATŪRA

- Akelaitis Gintautas 2008: Sudėtinių administracinių terminų struktūriniai modeliai. – *Specialybės kalba: terminija ir studijos*: mokslinių straipsnių rinkinys, Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 5–13.
- Cabezas-García Melania, Faber Pamela 2017: Exploring the semantics of multi-word terms by means of paraphrases. – *Temas actuales de terminología y estudios sobre el léxico*, Granada, España: Comares, 193–217. Prieiga internete: https://www.researchgate.net/publication/321225904_Exploring_the_semantics_of_multi-word_terms_by_means_of_paraphrases.
- DLKG – *Dabartinės lietuvių kalbos gramatika*, red. V. Ambrazas, 4-as patais. leid., Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2005.
- Drotvinas Vincentas 1963: Lietuvių literatūrinės kalbos sudurtinių būdvardžių struktūriniai-semantiniai tipai (remiantis XVI–XVIII a. raštų medžiaga). – *Kalbotyra* 6, 75–97.
- Drukteinis Albinas 2011: Sintaksiniai sudėtinių jūreivystės terminų modeliai. – *Res humanitariae* 10, 234–255.
- Džežulskienė Judita 2010: Prepozicinė ir postpozicinė modifikacija: trižodžių angliškų ir lietuviškų terminų gretinamoji analizė. – *Kalbotyra* 62(3), 7–21.
- Gaivenis Kazimieras 2002: *Lietuvių terminologija: teorijos ir tvarkybos metmenys*, Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla.
- Gaivenis Kazimieras 2014 [1968]: Iš 2 ir 3 dėmenų sudarytų sudėtinių terminų tipai dabartinėje lietuvių kalboje. – Kazimieras Gaivenis. *Rinktiniai raštai*, Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla, 34–46.
- Gaivenis Kazimieras 2014 [1975]: Dvižodžiai sudėtiniai terminai dabartinėje lietuvių kalboje. – Kazimieras Gaivenis. *Rinktiniai raštai*, Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla, 60–97.
- Gaivenytė-Butler Jolanta 2000: Sudėtinių fizikos terminų sinonimijos atvejai terminų žodynuose. – *Kalbos kultūra* 73, 62–67.
- Grigorjeva Tatjana, Andriusytė Aistė 2015: *Mokslinių tyrimų pagrindai*: mokomoji knyga, Vilnius: Technika.

- Janulevičienė Violeta, Rackevičienė Sigita 2009: Nusikalstamų veikų pavadinimai lietuvių ir anglų kalbomis. – *Socialinių mokslų studijos* 4(4), 357–381.
- Keinys Stasys 2005 [1983]: Lietuviškų sudurtinių terminų daryba. – *Dabartinė lietuvių terminologija*, Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla, 129–182.
- Kitkauskienė Laimutė 2009: Statybos ir civilinės statybos terminus reiškiantys dvižodžiai junginiai anglų ir lietuvių kalbose. – *Santalka* 17(2), 52–60.
- Litevkienė Nijolė 2015: Trižodžių anatomijos derinamojo pažyminio ir nederinamojo pažyminio lietuviškų terminų ir lotyniškų atitikmenų priklausomybė. – *Profesinės studijos: teorija ir praktika* 15, 42–46. Prieiga internete: <https://svako.lt/uploads/pstp-15-2015-6.pdf>.
- Montero Begoña 1996: Technical Communication: Complex Nominals Used to Express new Concepts in Scientific English - Causes and Ambiguity in Meaning. – *ESpecialist* 17(1), 57–72. Prieiga internete: <https://revistas.pucsp.br/index.php/esp/article/download/9476/7042>.
- Pratiwi Nurul, Ohoiwutun Jos E. B., Waris Abdul 2016: Morphological analysis of compound adjectives in sentences in Brooke's Heartland. – *e-Journal of English Language Teaching Society (ELTS)* 4(2). Prieiga internete: <https://media.neliti.com/media/publications/243571-morphological-analysis-of-compound-adjec-fbc1995d.pdf>.
- Umbrasas Alvydas 2010: *Lietuvių teisės terminija 1918–1940 metais: pagrindinių kodeksų terminai*, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
- Valeckienė Adelė 1957: Dabartinės lietuvių kalbos įvardžiutinių būdvardžių vartojimas. – *Literatūra ir kalba* 2, 161–328.
- Zemlevičiūtė Palmira 2021: XIX a. pab. – XX a. pr. dvižodžiai sudėtiniai pavadinimai su pagrindiniu dėmeniu „liga“ ir būdvardžiu reiškiamais priklausomaisiais dėmenimis. – *Terminologija* 28, 239–255.

TWO-WORD CONSTRUCTION TERMS WITH THE SECONDARY COMPONENT EXPRESSED BY A COMPOUND ADJECTIVE

Summary

Compound adjectives denote an individual, specific, and stable feature of something that is expressed by the modified word. They describe the thing or phenomenon designated by the main component in a generalising and precise manner, distinguish it from others not possessing such a feature (or where such a feature is not essential) and can therefore be rather widely used for the nomination of scientific concepts. However, as illustrated by other scholarly studies, the terminological capacities of the compound adjective are underused in certain fields. In the field of construction, the compound adjective becomes a terminological attribute rather frequently: 635 distinct two-word terms with the secondary component expressed by a compound adjective were found in a total of 48 sources. The article employs the analytical-descriptive method to address compound adjectives from a terminological perspective: the relations between the secondary components of construction terms taking the form of compound adjectives and the main component are discussed in terms of the idea conveyed by them, i.e., their lexical-relational meanings are determined; the word-formation structure of compound adjectives, through which these meanings are conveyed, is reviewed; the compound adjectives that are most commonly used as the terminological attributes of construction terms are identified.

The study revealed that the main components can be modified by the secondary components of two-word construction terms expressed by compound adjectives by conveying different aspects of meaning: as many as twelve lexical-relational meanings

can be expressed by these components. Therefore, the compound adjective can be rather widely used for the nomination of concepts in the field of construction.

Compound adjectives denoting a distinctive feature of an abstract or concrete thing in terms of its composition stand out from others by their quantity: the secondary components expressed by compound adjectives have this meaning in the case of as many as 45.70% of the terms collected in the study. This meaning is inherent in the secondary components comprising the terms of different thematic groups: names of structures, their parts, and constructions (*daugiaaukštė aikštelė, dvirėmis langas*), abstract names (*daugiaciklis patvarumas, daugiapakopis režimas*), and intermediate construction products (*daugiasluoksnis kartonas, plonavielis tinklelis*). A total of 13.22% of the secondary components modifying the main components of the terms from the thematic groups of structures, their parts and constructions, and intermediate construction products specify some property of form (*pusapskritė arka, pusapvalis langas; aštuoniakampė plytelė, keturkampė lentutė*). Fewer secondary components describe a part of a distinctive fastener (11.15%) or a distinctive part (7.17%). Even fewer compound adjectives used as secondary components designate a potential property (4.94%), a machine operating property (4.78%), a structural property (3.50%), duration of an abstract thing (2.55%), a substance a certain amount of which constitutes the main substance (1.91%), and the property experienced through senses (1.11%). Compound adjectives are least commonly used to denote the method in which an object is made (0.48%).

Formation of compound adjectives comprising two-word construction terms follow ten word-formation patterns. Four of them are most productive: adjective→noun, numeral→noun, noun→verb and adverb←/→noun. A number of compound adjectives used as secondary components are formed using the same initial constituents. Adjectival constituents are dominated by antonymic adjectives *plonas–storas, žemas–aukštas*, as well as adjectives *stambus, status, tuščias*. Most of the numerical constituents are based on the numerals from *one* to *four*, while most of the adverbial elements rely on the adverb *daug*. Quite a few of the initial constituents of compound adjectives feature adverbs, such as *greitai, ilgai, mažai, trumpai*. A tendency to artificially expand such groups in dictionaries is observed.

As different denotata of the field of construction may demonstrate the same principal properties, there is a tendency in construction terminology to express specific components by the same compound adjectives. The most widespread terminological attributes in construction terminology are compound adjectives *daugiasluoksnis, -ė, staciakampis, -ė, dvisluoksnis, -ė, plonasienis, -ė, tuščiaviduris, -ė, viengubas, -a, vienpusis, -ė, ilgalaikis, -ė, smulkiagrūdis, -ė, stambiagrūdis, -ė*. Obviously, such terms are easy to remember and convenient to use, but there are certain doubts that other lexical units may be underused in this case.

Gauta 2022-08-26

Lina Rutkienė
Lietuvių kalbos institutas
P. Vileišio g. 5, LT-10308 Vilnius
E. paštas lina.rutkiene@lki.lt